

Huvudman

Friskolan Mosaik i Falun ekonomisk förening

Organisationsnummer: 769614-9751

info@friskolanmosaik.se

Ärendet

Tillsyn av grundskolan Friskolan Mosaik i Falu kommun

Beslut

Föreläggande

Skolinspektionen förelägger med stöd av 26 kap. 10 § skollagen (2010:800) Friskolan Mosaik i Falun ekonomisk förening att senast den **fredag den 15 november 2024** ha vidtagit nedan angivna åtgärder avseende brister rörande saklighet och vetenskaplig grund, konfessionella inslag och tillgång till elevhälsa. De vidtagna åtgärderna ska senast samma dag skriftligen redovisas till Skolinspektionen.

Om Friskolan Mosaik i Falun ekonomisk förening inte följer detta föreläggande kan mer ingripande sanktioner komma att aktualiseras.

Beslutet om föreläggande gäller omedelbart enligt 26 kap. 10 § tredje stycket skollagen. Beslutet om föreläggande får enligt 28 kap. 2 och 18 §§ skollagen inte överklagas.

Friskolan Mosaik i Falun ekonomisk förening ska vidta följande åtgärder

Saklighet och vetenskaplig grund

1. Se till att undervisningen vid Friskolan Mosaik skapar förutsättningar för eleverna att kunna skilja mellan naturvetenskapliga och andra sätt att skildra omvärlden. Det innebär att skolan ska upphöra med att ifrågasätta den vetenskapliga grund som skolan ska vila på. (1 kap. 5 § skollagen)

Konfessionella inslag

2. Se till att konfessionella inslag är avgränsade från övriga aktiviteter i utbildningen. (1 kap. 7 b § skollagen)

3. Se till att den skriftliga informationen om konfessionella inslag även ges till elever i mellan- och högstadiet. (1 kap. 7 c § skollagen)
4. Se till att det inte förekommer konfessionella inslag i undervisningen. (1 kap. 7 § skollagen)

Tillgång till elevhälsa

5. Se till att skolan har tillgång till en psykolog som deltar i den samlade elevhälsans hälsofrämjande och förebyggande arbete (2 kap. 25 § skollagen). En redogörelse för psykologens arbete i elevhälsan under perioden den 25 juni 2024 –15 november 2024 ska bifogas redovisningen av vidtagna åtgärder.

Områden utan konstaterade brister

Skolinspektionen avslutar ärendet i den del det avser bedömning och betygssättning.

Redovisning av åtgärder

Redovisningen av de vidtagna åtgärderna skickas via e-post till skolinspektionen@skolinspektionen.se, eller per post till Skolinspektionen, Box 23069, 104 35 Stockholm. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för ärendet (dnr. SI 2024:2976) i de handlingar som sänds in.

Om ärendet

Skolinspektionen har våren 2024 inlett en tillsyn av Friskolan Mosaik som är en F-9-skola i Falu kommun. Tillsynen avser skolformerna förskoleklass och grundskola.

Tillsynen har genomförts genom intervjuer med elever, lärare och rektorn samt lektionsobservationer mellan den 9 april och 19 april 2024. Som en del av tillsynen har även dokumentation granskats, bland annat ämnesplaneringar och undervisningsmaterial. Huvudmannen har yttrat sig över allt material av betydelse för beslutet.

Motivering av beslutet

Skolinspektionen redogör först för de omständigheter som framkommit i tillsynsutredningen och som ligger till grund för myndighetens bedömning, därefter anges de bestämmelser som tillämpas och slutligen redovisar Skolinspektionen sin bedömning i det här fallet.

Huvudmannen ansvarar för att utbildningen genomförs i enlighet med bestämmelserna i skollagen, föreskrifter som har meddelats med stöd av

skollagen och de bestämmelser för utbildningen som kan finnas i andra författningar (2 kap. 8 § skollagen). Vidare ska huvudmannen se till att nödvändiga åtgärder vidtas om det framkommer att det finns brister i verksamheten (4 kap. 7 § skollagen).

Föreläggande

Saklig undervisning på vetenskaplig grund

Omständigheter som ligger till grund för bedömningen

Rektorn och huvudmannen uppger att undervisningen på skolan utgår från vetenskapen samt att big bang och evolutionsteorin är den enda säkra och vetenskapliga teorin. Rektorn uppger att hon inte känner till att någon lärare skulle ha förhållit sig till något annat än styrdokumentet. Elever i årskurs 6 uppger att de har fått lära sig om big bang, jordens ålder och evolutionsteorin samt att ingen lär ut något annat.

Rektorn uppger vidare att när elevernas senast arbetade med big bang och evolutionsteorin i de naturorienterade ämnena, så bjöd skolan in en föreläsare som är gift med en styrelseledamot i Friskolan Mosaik i Falun ekonomisk förening. Enligt rektorn tror föreläsaren på vetenskap, men ser annorlunda på dessa frågor. Föreläsaren tror på intelligent design. Föreläsaren bjöds inte in till undervisningen i de naturorienterade ämnena, utan efteråt till livskunskapen, då eleverna har undervisningen i färskt minne. Enligt rektorn ska de båda aktiviteterna tas tillsammans.

På Skolinspektionens begäran gavs föreläsarens powerpointpresentation in till myndigheten. I samband därmed skrev föreläsaren i ett brev till Skolinspektionen att han är kristen och vill skapa ett intresse för naturvetenskap samt att han förklarar för eleverna att han kommer att påverka dem att tro att Gud har skapat allt. Rektorn uppger att det är bra att föreläsaren är ärlig men att syftet inte är att få eleverna att tro att Gud har skapat allt. Han är inbjuden för att visa att det finns människor som tänker på ett annat sätt. Rektorn uppger att skolan har elever som tror på Gud och att skolan vill stärka eleverna att i ett sådant här sammanhang få stå upp för det de tror på. På frågan om föreläsaren kommer att bjudas in igen svarar rektorn att innehållet i föreläsningen är bra, men att rektorn är tveksam till delen om att påverka eleverna att tro på Gud. Rektorn uppger vidare att lärarna i de naturorienterade ämnena inte har som uppgift att kommentera föreläsningen efteråt, utan att lärarna håller sin undervisning först och därefter håller föreläsaren sin föreläsning.

Föreläsningen presenterade ett bildspel med rubriken "Vad min biologilärare aldrig berättade. Kan man lita på allt i biologiboken?" (se aktbil 4). Presentationen ifrågasätter evolutionsteorin, förespråkar intelligent design och påstår att intelligent design är en empiriskt

välgrundad utgångspunkt för forskningen. Bildspelet tar upp mikro- och makroevolution, universums uppkomst, DNA, proteinsyntes, sexuell förökning, icke-reducerbara komplexa molekylära strukturer, embryoutveckling, epigenetik, mutationer, naturvetenskapliga experiment och citerar forskare. I föreläsningen ingick en kort film från ordföranden för Föreningen Genesis, en förening som argumenterar för en kreationistisk skapelsesyn och mot evolutionsteorin¹ samt hänvisningar till intelligent design-förespråkare.

På frågan om varför skolan bjuder in en person som står för intelligent design uppger rektorn att hon inte tror att det är en vilja att förkunna. På frågan om varför de bjuder in en intelligent design-föreläsare och inte en föreläsare om till exempel tron på att jorden är platt, uppger rektorn att det är skillnad på om man tror att det finns en gud bakom jordens skapelse än om man tror på att jorden är platt. Huvudmannen uppger i yttrande att de bjöd in den här föreläsaren för att det gäller en central livsfråga inom religionerna; det finns många skapelseberättelser och många människor tror på en skapare.

En lärare uppger att föreläsaren kommer att bjudas in till hösten igen. Rektorn uppger att konceptet är bra, men att hon är tveksam till det föreläsaren sa om att få eleverna att tro på Gud.

Elever uppger att föreläsaren pratade och debatterade om skapelsen ur ett kristet perspektiv. Eleverna uppger att lärarna i de naturorienterande ämnena inte kommenterade det han pratat om, men att de tyckte att det var bra att eleverna fick flera synvinklar. Eleverna uppger också att det inte finns andra områden av undervisningen i de naturorienterande ämnena där lärarna betonar att det finns andra synvinklar, men att lärarna gör det när det gäller politiska uppfattningar i samhällskunskap.

Av intervju med lärare i naturorienterande ämnen framgår följande. Det är den naturvetenskapliga teorin de undervisar om, men det finns andra synpunkter. De vill att eleverna ska tänka naturvetenskapligt. Det förekommer att kristna elever argumenterar emot naturvetenskapen med ett kristet synsätt. Undervisningen utgår från de läroböcker de har. En lärare uppger att man kan vara kristen och ha en vetenskaplig grund, som innefattar till exempel big bang. En lärare uppger att när man pratar om big bang ska man prata om andra uppfattningar, men att det hamnar inom religionsämnet. De som lärare ifrågasätter inte den naturvetenskapliga teorin.

¹ [https://sv.wikipedia.org/wiki/Genesis_\(ideell_förening\)](https://sv.wikipedia.org/wiki/Genesis_(ideell_förening))

En lärare i naturorienterande ämnen har i intervjun betonat att evolutionen är en teori, att nu står det så här i våra läroböcker, men det händer nya saker inom naturvetenskapen och i så fall får man plocka in det. Hen säger att det finns andra delar inom vetenskapen som hen beskriver som säkrare än evolutionsteorin, som kretsloppet. Men att evolutionsteorin är en vedertagen teori.

En lärare som inte undervisar i naturorienterande ämnen uppger att lärarna i undervisningen säger att evolutionsteorin är den vedertagna teorin, men att det finns andra synsätt. De säger vidare att vetenskapen inte tar in någon gud, men att man har rätt att tro på att Gud ligger bakom skapelsen. En lärare tillägger om detta att de undervisar i källkritik och att eleverna får ifrågasätta och bilda sig en egen uppfattning. Källkritiken blir aktuell gällande evolutionsteorin, då vetenskapen är föränderlig och forskningen är föränderlig när det gäller evolutionsteorin. En lärare uppger att hens åsikter inte är förenliga med vetenskapen, men att hen inte för fram det i undervisningen.

På frågan om varför källkritik tas upp i samband med evolutionsteorin, uppger rektorn att man ska vara källkritisk. Vissa saker är helt säkra, men beträffande andra kan man ändra sig. Vetenskapsmän fortsätter att undersöka, människor vill veta mer om jordens uppkomst och man hittar nya saker. Huvudmannen uppger i ett yttrande att skolan inte har någon speciell undervisning om källkritik i förhållande till evolutionsteorin, samt att de inte ska lära ut källkritik bara om evolutionsteorin utan om alla områden, där man får vara beredd på att nya rön kommer fram som kan ändra det man tidigare trott.

Rektorn uppger att i skolan undervisar de om evolutionsteorin, men att de har elever som tror på annat och då måste man ha respekt för det.

En lärare uppger att en elev förde fram i undervisningen att jorden är 6000 år gammal. Läraren bemötte det med att det är bra att eleven har kunskap om saker, men att vetenskapen säger något annat och att man kan ha olika övertygelser och får respektera det. Läraren uppger att man kan tolka vetenskap på olika sätt och det måste eleverna få höra. Man ska inte vara rädd för att det finns olika syn men lärarnas uppdrag är att redovisa det senaste från vetenskapen. På frågan hur läraren skulle ha reagerat om eleven förde fram att jorden var platt, säger läraren att man inte får skratta åt ett sådant uttalande, men förklara att så trodde folk förr, men nu finns det satelliter.

Elever i årskurs 9 uppger att de har fått lära sig olika sätt att se på hur jorden bildades och hur gammal den är. Dels en förklaring i fysiken, dels hur folk tror. Eleverna uppger att lärarna inte har någon åsikt utan berättar ur alla synvinklar där de olika synvinklarna jämförs. De berättar inte hur skolan ser på det. Lärarna i de naturorienterande ämnena tog under

lektionen upp att det fanns andra uppfattningar än de naturvetenskapliga, men att de inte ska ta upp de andra uppfattningarna i undervisningen i naturorienterande ämnen. Huvudmannen uppger i yttrande att dessa elever fick den här undervisningen utifrån den gamla läroplanen Lgr 11, där ett centralt innehåll i fysiken var "naturvetenskapliga teorier om universums uppkomst i jämförelse med andra beskrivningar", men att denna mening är borttagen i Lgr 22 och att undervisningen till hösten kommer att utgå från den nya läroplanen.

Andra elever i årskurs 9 uppger att de fått lära sig att jorden är 4–5 miljarder år gammal och att de fått lära sig om big bang och evolutionsteorin på lektionen i naturorienterande ämnen. På frågan om hur jordens ålder presenterades uppger eleverna att lärarna är neutrala, att de ser frågan från alla synvinklar, för de vet att eleverna har egna åsikter.

Under tillsynsbesöket observeras en i personalen under en lunchrast samtala med elever om big bang och Noa och arken. Personalen uppmuntrar en elev som ifrågasätter big bang. Personalen påstår också att det finns fossil som visar att Noas ark har hittats. Personalen påstår vidare att alla människor på jorden släktar från Noas familj samt att de bibliska personerna levde mycket längre än idag, till och med 900 år. Huvudmannen bekräftar i yttrande att personalen pratade med elever om bland annat Adam och Eva (utifrån en TV-serie eleven sett). En elev nämnde då att hen fått veta att man hittat Noas ark, och personalen bekräftade att hen också läst om detta fynd. Eleverna och personalen pratade om olika åldrar på människor utifrån olika skrifter, bland annat bibeln. En elev tar upp big bang. Huvudmannen uppger i yttrande att personalen inte undervisar utan är lärarassistent, men det framkommer av dokumentation och intervju med rektorn att personalen ger viss en till en-undervisning.

Rättslig reglering

Utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet (1 kap. 5 § skollagen).

Av förarbetena framgår bland annat följande. De nationella styrdokumenterna ger läraren utrymme att välja innehåll och metoder för att nå målen. Detta kräver ett vetenskapligt förhållningssätt i bemärkelsen att kritiskt granska, att pröva och att sätta enskilda faktakunskaper i ett sammanhang. Arbetet i skolan med att välja innehåll och metod och att värdera resultatet ska därför präglas av ett vetenskapligt förhållningssätt och kunskaper som grundar sig på relevant forskning och beprövad erfarenhet. Utbildningen, och de läroplaner och kursplaner som styr den, vilar självklart på forskningsbaserad grund och beprövad erfarenhet. (...) Regeringen förslår formuleringen "vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet". Både utbildningens innehåll och den pedagogik som används

omfattas av bestämmelsen. Formuleringen tydliggör också lärares ansvar att bedriva en undervisning som vilar på vetenskaplig grund. (prop. 2009/10:165, s. 223 f.)

I läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr 22) avsnitt 1 Skolans värdegrund och uppdrag, anges bland annat följande. Undervisningen i skolan ska vara icke-konfessionell. Skolan ska vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram. Den ska framhålla betydelsen av personliga ställningstaganden och ge möjligheter till sådana. Undervisningen ska vara saklig och allsidig. Alla föräldrar ska med samma förtroende kunna skicka sina barn till skolan, förvissade om att barnen inte blir ensidigt påverkade till förmån för den ena eller andra åskådningen. Alla som verkar i skolan ska hävda de grundläggande värden som anges i skollagen och i denna läroplan och klart ta avstånd från det som strider mot dem.

I kursplanen för ämnet biologi anges att eleverna ska få inblick i naturvetenskapens världsbild med evolutionsteorin som grund och på så sätt kunna utveckla sin förmåga att skilja mellan naturvetenskapliga och andra sätt att beskriva och förklara omvärlden.

Även i kursplanerna för fysik och kemi betonas att eleverna genom undervisningen ska kunna utveckla sin förmåga att skilja mellan naturvetenskapliga och andra sätt att beskriva och förklara omvärlden.

Undervisningen i grundskolan får omfatta skolans val. (10 kap. 4 § skollagen) Utrymmet för skolans val ska användas för undervisning i ett eller flera ämnen. Undervisning i ett ämne inom skolans val ska till sitt innehåll och sin inriktning vara förenlig med kursplanen, kriterierna för bedömning av kunskaper och betygskriterierna. (9 kap. 9 och 11 §§ skolförordningen [2011:185])

Undervisningen som sker inom skolans val i grundskolan i form av fördjupning i bl.a. kristendom måste ske på ett sådant sätt att den fortfarande är icke-konfessionell, dvs. den ska vila på vetenskaplig grund och vara saklig och allsidig. Det innebär bland annat att det i själva undervisningen inte får förekomma några som helst inslag av utövande bekännelsekaraktär. (Prop. 2009/10:165 s. 227)

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att Friskolan Mosaik i Falun ekonomisk förening inte uppfyller författningarnas krav på att utbildningen i grundskolan ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet samt läroplanens krav på att undervisningen i grundskolan ska vara saklig. Detta sker främst inom ramen för undervisningen i skolans val livskunskap men även inom

undervisningen i naturorienterande ämnen, andra ämnen och utbildningen i övrigt.

Skolinspektionens utredning visar visserligen att huvudmannen, rektorn och lärare uppger att undervisningen ska bedrivas på vetenskaplig grund och det finns också elever som uppger att de enbart fått undervisning på vetenskaplig grund. Samtidigt har huvudmannen lagt upp undervisningen om universums ursprung och evolutionsteorin så att lärarna i naturorienterande ämnen först undervisar om den naturvetenskapliga förklaringen till universums uppkomst och livets utveckling. Därefter bjuds en föreläsare med ett kristet synsätt in som ifrågasätter evolutionsteorin. Föreläsaren är make till en styrelseledamot hos huvudmannen.

Det är oklart om huvudmannen i förväg kände till innehållet i föreläsningen. Det står i alla fall klart att skolan inte har bitt lärare bemöta innehållet efter föreläsningen. Det är visserligen drygt två år sedan föreläsningen gavs, vid det senaste tillfället som undervisning om universum och evolutionsteorin bedrevs på skolan. Samma kunskapsområden ingår dock i planeringen inför hösten 2024 och det finns uppgifter om att föreläsaren ska bjudas in på nytt. Rektorn tycker också att innehållet i föreläsningen är bra (även om rektorn vänder sig emot föreläsarens vilja att påverka eleverna att tro på gud, se nedan). Huvudmannen har inte tagit avstånd ifrån föreläsningen eller bildspelet, utan försvarar att föreläsaren bjudits in.

Skolinspektionen har granskat bildspelet som använts i föreläsningen. Rubriken på föreläsningen uppmanar eleverna att ifrågasätta uppgifterna i sina läroböcker i biologi. I bildspelet kritiseras vetenskapen kring evolutionsteorin. Argumenten härrör från kreationism/intelligent design, förespråkar tron på Gud och framställs som vetenskapligt.

Den undervisning som hållits på Friskolan Mosaik i form av föreläsningen har likheter med den undervisning som Kammarrätten tidigare prövat i mål nr 3381–21, dom den 2 mars 2022. I domen anges att eftersom undervisningen ska utgå från evolutionsteorin ska skolan inte undervisa om kritik mot evolutionsteorin, än mindre framställa ovetenskapligt ifrågasättande av evolutionsteorin som vetenskapligt. Kammarrätten fann därför att det fick anses ha funnits brister i skolans biologiundervisning.

Föreläsningen som hållits på skolan var tidsmässigt placerad så att den kommer efter den undervisning som föreläsningen ifrågasätter vid det senaste tillfället den undervisningen gavs. Syftet med föreläsningen är enligt föreläsaren att övertyga eleverna om att Gud skapat världen samt ifrågasätta dels universums ursprung och främst evolutionsteorin. Från huvudmannens sida anges att syftet med att bjuda in den här föreläsaren är att det gäller en central livsfråga inom religionerna; det finns många skapelseberättelser och många människor tror på en skapare. Av utredningen på Friskolan Mosaik framgår att det som framfördes under

föreläsningen inte har ifrågasatts eller bemötts av lärare eller personal på skolan.

Evolutionsteorin har en särställning som teoretisk grund för hela biologiämnet. Genom att anlägga vetenskapshistoriska och filosofiska aspekter på evolutionsteorin ska eleverna få inblickar i vad den har inneburit för vår kultur, världsbild och syn på naturen och naturvetenskapen. Detta är i kursplanen formulerat som att eleverna ska få inblick i naturvetenskapens världsbild med evolutionsteorin som grund. Det skapar även förutsättningar för eleverna att kunna skilja mellan naturvetenskapliga och andra sätt att beskriva och förklara omvärlden. Genom att diskutera vad som utmärker naturvetenskapen kan eleverna få förståelse för hur naturvetenskap skiljer sig från andra vetenskaper, religioner och livsåskådningar. Genom undervisningen ska eleverna få förståelse för att skillnaden mellan naturvetenskap och livsåskådningar ligger i vilka frågor man ställer och vilka metoder som används för att besvara dem. På så sätt får de möjligheter att väga samman värderingar och sakförhållanden, föra kritiska resonemang och förhålla sig till skillnader mellan påståenden och vad forskning visar.²

Skolinspektionen bedömer att bildspelets innehåll är ovetenskapligt, och presenterat på ett sätt som gör det svårt för elever att förstå att det inte är vetenskapligt.

Lärare på skolan uppger att de enbart undervisar om naturvetenskap, men att de hänvisar till att det finns andra synsätt. Elever däremot uppger att lärarna i naturorienterande ämnen tyckte att det var bra att eleverna fick ta del av föreläsningen. Elever uppger också att det bara är när det gäller dessa områden, universums uppkomst och evolutionsteorin (samt sådant som rör politik), som lärare har hänvisat till att det finns andra synsätt än de som tas upp i undervisningen.

Utredningen visar också att den vetenskapliga grunden som utbildningen ska vila på, gällande de områden som föreläsningen ifrågasätter, även presenteras som mindre säkra i intervjuer. Flera lärare, så väl lärare som undervisar i naturorienterande ämnen som dem som inte gör det, betonar till exempel vetenskapens föränderlighet inom dessa områden. Källkritik tas också upp i intervjuer i samband med dessa områden. Rektorn kommenterar källkritik i samband med evolutionsteorin med att vetenskapen är föränderlig. Huvudmannen däremot kommenterar att

² Skolverkets kommentarmaterial till ämnet biologi.

undervisningen lär ut källkritik gällande alla områden inom naturvetenskapen, eftersom vetenskapen är föränderlig.

Ett källkritiskt förhållningssätt är grundläggande för att eleverna ska kunna finna, sovra, ta emot och använda sig av ny kunskap, men också att kunna känna tillit till att vissa källor går att lita på.³ Etablerad vetenskap är ett olyckligt val av ämne för källkritik, eftersom källtillit är en del av källkritiken, och resultatet riskerar att bli ett ifrågasättande av områden som är vetenskapligt etablerade.

Att huvudmannen bjuder in en föreläsare som ifrågasätter vetenskap med argument som inte är vetenskapliga men som framställs som sådana och att rektorn anser att innehållet i föreläsningen är bra, visar att synsättet på såväl vetenskap som källkritik är problematiskt på skolan. Att lärare pratar om källkritik i förhållande till det innehåll de är satta att undervisa om i stället för att lära eleverna källtillit, och betonar vetenskapens föränderlighet inom dessa områden, innebär att eleverna inte ges en undervisning som vilar på vetenskaplig grund.

Det framkommer också att lärare bemöter elever med ovetenskapliga uppfattningar grundade i religiös tro annorlunda än till exempel en uppfattning om att jorden är platt, där läraren skulle bemöta uppfattningen att jorden är platt med sakliga argument, medan hen har bemött en elev som uttryckte uppfattningen att jorden var 6000 år gammal med att det är bra att eleven har kunskaper men att vetenskapen säger något annat. Läraren uppger om detta att vetenskapen kan tolkas annorlunda och det måste eleverna få höra. Rektorn uppger också att de undervisar om evolutionsteorin, men att de har elever som tror på annat och det måste de ha respekt för.

Skolinspektionen noterar också att det under inspektionsbesöket förekom att en personal under skoldagen men utanför undervisningstid förespråkar att det finns vetenskapligt stöd för bibliska berättelser som motsägs av vetenskapen.

I detta avseende vill Skolinspektionen betona följande. Skollagens krav på att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet är en grundläggande princip för utbildningen i svensk skola. Lärare i grundskolan ska enligt skolförfattningarna bedriva en undervisning som vilar på vetenskaplig grund. I detta ingår att bemöta uppfattningar hos elever, som står i strid med vetenskap, med vetenskapliga fakta. Av utredningen framgår att elevers uppfattning om att jorden inte är miljarder

³ [Källkritik \(skolinspektionen.se\)](http://kallkritik.skolinspektionen.se)

är gammal inte bemöts med vetenskapliga fakta. Elever kränks inte genom att lärare bemöter dem med vetenskapligt grundad kunskap om hur världen är beskaffad. Även om skolan ska vara öppen för olika sätt att skildra omvärlden och uppmuntra att olika åsikter förs fram innebär detta inte en frihet för lärare att avvika från kursplanernas innehåll och den vetenskapliga grund som dessa tar sin utgångspunkt i. Enskilda individers privata uppfattningar får inte ges inflytande över undervisningen på ett sätt som riskerar att åsidosätta kraven på saklighet och vetenskaplig grund.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att det föreligger brister i undervisningen i naturvetenskapliga ämnen och skolans val livskunskap vid Friskolan Mosaik vad gäller kravet på att undervisningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

Konfessionella inslag

Omständigheter som ligger till grund för bedömningen

Adventssamling

Friskolan Mosaik har anmält konfessionell inriktning till Skolinspektionen.

Av inhämtad information från huvudmannen framgår att skolan har en adventssamling i en kyrka. Programmet är en halvtimme långt, eleverna medverkar med sång, de sjunger två adventspsalmer tillsammans och får lyssna på en betraktelse från en präst. Samlingen avslutas med att prästen läser välsignelsen.

Skolan har gett skriftlig information till vårdnadshavare om adventssamlingen. Där framgår att prästen kommer att avsluta sin betraktelse med att läsa välsignelsen. Om en vårdnadshavare anser att välsignelsen innebär att barnet utsätts för "otillbörlig religiös påverkan" och inte ska närvara under välsignelsen, kan de kontakta skolan. Det har förekommit att elever inte velat delta i adventssamlingen och de har då stannat på skolan med annan personal och julpysslat, enligt rektorn. Huvudmannen uppger i yttrande att det framgår av brevet till vårdnadshavarna att adventssamlingen inte är obligatorisk.

Av elev- och lärarintervjuer framgår att vid adventssamlingen i kyrkan håller prästen en betraktelse samt uttalar en välsignelse. Rektorn uppger att prästen håller en betraktelse, som ibland är icke-religiös, samt håller en välsignelse vilket är ett konfessionellt inslag. Rektorn uppger att det inte förekommer bön.

Syftet med adventssamlingen är enligt lärarintervjuer att upprätthålla traditioner och att eleverna får sjunga och spela. Rektorn uppger att syftet är att vara i lokalen med den mäktiga orgeln och att uppmärksamma

advent, inte att prästen ska välsigna. Rektorn uppger vidare att det hade gått att avskilja det prästen gör från de andra inslagen på adventssamlingen. Merparten av samlingen är elevernas musicerande och versläsning, prästens del (betraktelse och välsignelse) är fem av trettio minuter.

Flera elever uppger i intervju att det är obligatoriskt att delta på adventssamlingen. En elev uppger att vårdnadshavarna informeras om att det är frivilligt att delta.

Föreläsning

Angående den föreläsare som nämnts under avsnittet saklig undervisning på vetenskaplig grund framkommer följande. Föreläsaren förklarar i ett brev till Skolinspektionen att syftet med föreläsningen är att få elever att tro att Gud skapat världen. Rektorn däremot uppger att syftet inte var att få eleverna att tro på Gud, utan att syftet med den inbjudna föreläsaren var att skolan har elever som tror på Gud och att skolan vill stärka eleverna i det. Huvudmannen uppger i ett yttrande att föreläsaren bjöds in eftersom det gäller en central livsfråga inom religionerna, det finns många skapelseberättelser och många människor tror på en skapare.

Livskunskap

Det som på schemat kallas livskunskap kallas i skolans dokumentation för livskunskap på kristen grund. Av intervjuer med elever, lärare och rektorn framgår däremot att det inte förekommer några kristna inslag, utöver den gyllene regeln som enligt rektorn inte är specifikt kristen. En lärare uppger att värdegrunden är på kristen grund i livskunskapen.

Rättslig reglering

Med konfessionella inslag avses bekännande eller förkunnande inslag som tillhör en viss religion och som initieras och genomförs av huvudmannen eller på dennes uppdrag (1 kap. 3 § skollagen).

Undervisningen vid fristående skolor, fristående förskolor och fristående fritidshem ska vara icke-konfessionell. (1 kap. 7 § skollagen)

Om en huvudman för en fristående skola har fått godkännande att bedriva utbildningen med konfessionell inriktning, får andra aktiviteter i utbildningen än undervisningen ha en sådan inriktning, med vissa i skollagen angivna begränsningar (1 kap. 7 a § skollagen).

I en utbildning med konfessionell inriktning får undantag från det som anges i 5 § tredje stycket om att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet enbart göras för konfessionella inslag.

Deltagandet i konfessionella inslag ska alltid vara frivilligt. Huvudmannen ska försäkra sig om att vårdnadshavare och barn eller elever är införstådda med detta.

Ett konfessionellt inslag ska avgränsas från andra aktiviteter i utbildningen. Om det i undantagsfall inte är möjligt att avgränsa ett konfessionellt inslag från en annan aktivitet i utbildningen utan att syftet med aktiviteten går förlorat, får det konfessionella inslaget ingå i aktiviteten. Om ett barn eller en elev inte vill delta i en aktivitet där ett konfessionellt inslag ingår ska barnet eller eleven erbjudas att ta del i en likvärdig aktivitet som inte innehåller sådana inslag. (1 kap. 7 b § skollagen)

Vid fristående skolor och fristående fritidshem med konfessionell inriktning får konfessionella inslag endast förekomma vid sådana tillfällen som huvudmannen skriftligen har informerat om. Sådan information ska lämnas till barnets vårdnadshavare, och i mellanstadiet och i högstadiet, även till eleven. (1 kap. 7 c § skollagen)

Information enligt 7 c § ska innehålla uppgifter om vilka konfessionella inslag som kan förekomma och när de kan förekomma, vilken likvärdig aktivitet utan konfessionella inslag som erbjuds som ett alternativ till en aktivitet där sådana inslag ingår, och en påminnelse om att deltagande i konfessionella inslag är frivilligt. (1 kap. 7 d § skollagen)

Skolinspektionens bedömning

Adventssamling

Skolinspektionen bedömer att Friskolan Mosaik i Falun ekonomisk förening inte uppfyller författningarnas krav när det gäller att avgränsa det konfessionella inslagen från övriga aktiviteter under adventssamlingen och att skriftlig information om konfessionella inslag även ska ges till mellan- och högstadieelever.

Skolinspektionen bedömer att prästens välsignelse under adventssamlingen är ett förkunnande inslag och därför utgör ett konfessionellt inslag i utbildningen. Även prästens betraktelse kan utgöra ett konfessionellt inslag beroende på innehållet.

Av utredningen framgår att huvudsyftet med adventssamlingen inte är de konfessionella inslagen utan att det är att hela skolan kan samlas i lokalen, de musikaliska inslagen och att skolan gör en gemensam aktivitet som är huvudsyftet. Rektorn uppger också att det skulle gå att avskilja det prästen gör från övriga aktiviteter.

Enligt skollagen ska ett konfessionellt inslag avgränsas från andra aktiviteter i utbildningen. Om det i undantagsfall inte är möjligt att avgränsa ett konfessionellt inslag från en annan aktivitet i utbildningen

utan att syftet med aktiviteten går förlorat, får det konfessionella inslaget ingå i aktiviteten.

Det framgår av utredningen att de konfessionella inslagen (välsignelsen och betraktelsen för det fall den är religiös) inte har avgränsats från övriga aktiviteter i adventsamlingen. Skolinspektionen bedömer att de konfessionella inslagen är möjliga att avgränsa från övriga aktiviteter i adventsamlingen utan att syftet med samlingen går förlorat. Genom att avgränsa det konfessionella inslaget vid adventsamlingen ges elever möjlighet till att delta i adventssamlingens aktiviteter men att välja att inte ta del av de konfessionella inslagen.

Av utredningen framgår att information om konfessionella inslag endast har lämnats till vårdnadshavare. Enligt skollagen ska huvudmannen informera inte bara vårdnadshavare utan, i mellanstadiet och i högstadiet, även eleven om vilka konfessionella inslag som kan förekomma, när de kan förekomma och en påminnelse om att konfessionella inslag är frivilliga. Huvudmannen har inte i enlighet med skollagen informerat eleverna i mellan- och högstadiet om de konfessionella inslagen i utbildningen.

Föreläsning inom ämnet livskunskap

Skolinspektionen bedömer att Friskolan Mosaik i Falun ekonomisk förening inte uppfyller författningarnas krav om att undervisningen ska vara icke-konfessionell.

Av utredningen framgår att föreläsaren för den föreläsning som omnämns ovan har förklarat för eleverna att han kommer att påverka dem att tro att Gud har skapat allt.

Det kan vara svårt för en skola att på förhand veta vad en inbjuden föreläsare kommer att ta upp under föreläsningen. Rektorn har också reagerat mot att föreläsaren uttryckt en vilja att få eleverna att tro på Gud. Oavsett det har rektorn förklarat att skolan har elever som tror på Gud och att skolan vill stärka eleverna att i ett sådant här sammanhang (föreläsningen) få stå upp för det de tror på. Huvudmannen däremot anser att syftet med föreläsningen var att ta upp en central fråga för religioner.

Undervisningen ska enligt skollagen vara icke-konfessionell. Undervisning i religionskunskap kan visserligen innehålla studiebesök till religiösa lokaler eller att elever lyssnar på företrädare för olika religioner. Men det ställer krav på att det är del av en undervisning som är saklig, vilar på vetenskaplig grund och där läraren kommenterar och sätter innehållet i ett sammanhang. Innehållet får inte heller vara förkunnande.

Det framgår inte att huvudmannens syfte med föreläsningen varit att förkunna en tro. Skolinspektionen bedömer dock att föreläsningen varit förkunnande och utgör därmed ett konfessionellt inslag i undervisningen

vilket inte är tillåtet enligt skollagen. Det har inte framkommit att undervisningen i livskunskap i övrigt varit konfessionell.

Tillgång till elevhälsa

Omständigheter som ligger till grund för bedömningen

Rektorn uppger att det finns en psykolog som skolan plockar in när de behöver hennes kompetens men att det inte skett det här läsåret. Ibland har de haft elevärenden och ibland har det gällt generella frågor om till exempel åtstörningar och hur de kan tänka hälsa i stället för ohälsa.

Det framgår vidare av inlämnad dokumentation att psykologen inte deltagit i det förebyggande och hälsofrämjande arbetet.

Rättslig reglering

För eleverna i förskoleklassen och grundskola ska det finnas elevhälsa. Elevhälsan ska omfatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. Elevhälsan ska främst vara förebyggande och hälsofrämjande. Elevernas utveckling mot utbildningens mål ska stödjas. Elevhälsans arbete ska bedrivas på individ-, grupp- och skolenhetsnivå och ske i samverkan med lärare och övrig personal. Elevhälsan ska vara en del av skolans kvalitetsarbete. Vid behov ska elevhälsan samverka med hälso- och sjukvården och socialtjänsten. För medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser ska det finnas tillgång till skolläkare, skolsköterska, psykolog, kurator och specialpedagog eller speciallärare. (2 kap. 25 § skollagen)

Elevhälsan ska främst vara förebyggande och hälsofrämjande och omfatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. Detta innebär att elevhälsan ska bidra till skapandet av miljöer som främjar elevernas lärande, utveckling och hälsa. Elevhälsan ska också stödja elevernas utveckling mot utbildningens mål (prop. 2009/10:165 s. 656 och 657). Arbete med elevhälsa bör i stor utsträckning vara förebyggande och ha en hälsofrämjande inriktning. Arbete med elevhälsa förutsätter vidare en hög grad av samverkan mellan elevhälsans personal och övriga personalgrupper samt att det finns kompetens att tillgå för detta arbete. De mer generellt inriktade uppgifterna, där elevhälsans medverkan är viktig, rör elevernas arbetsmiljö, skolans värdegrund som till exempel arbetet mot kränkande behandling och undervisningen om tobak, alkohol och andra droger och övrig livsstilsrelaterad ohälsa, jämställdhet samt sex- och samlevnadsundervisning med mera. Elevhälsan har ett särskilt ansvar för att bevaka att skolan bidrar till att skapa goda och trygga uppväxtvillkor (prop. 2009/10:165 s. 276).

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att Friskolan Mosaik i Falun ekonomisk förening inte uppfyller författningarnas krav avseende tillgång till psykolog, samt avseende att elevhälsan främst ska arbeta förebyggande och hälsofrämjande.

Av Skolinspektionens utredning framgår att skolan saknar tillgång till psykolog. Skolan har förvisso en potentiell tillgång till psykolog, men skolan har inte använt någon psykolog under läsåret då ingen från skolan anlitat psykologen. Av skollagen framgår att en samlad elevhälsa bestående av skolläkare, skolsköterska, psykolog, kurator och specialpedagog eller speciallärare ska arbeta med förebyggande och hälsofrämjande insatser. Vid Friskolan Mosaik medverkar inte psykologisk kompetens i elevhälsans gemensamma arbetsuppgifter. Det saknas således praktiska möjligheter för att en samlad elevhälsa ska kunna arbeta främst förebyggande och hälsofrämjande då elevhälsan inte innefattar psykolog i det generella elevhälsoarbetet.

Val av ingripande

Skolinspektionen får förelägga en huvudman som står under dess tillsyn att fullgöra sina skyldigheter, om verksamheten inte uppfyller de krav som följer av de föreskrifter som gäller för verksamheten (26 kap. 10 § skollagen).

Friskolan Mosaik i Falun ekonomisk förening verksamhet vid Friskolan Mosaik uppfyller inte författningarnas krav vad gäller saklighet och vetenskaplig grund, konfessionella inslag samt tillgång till elevhälsa. Det finns därför skäl att förelägga Friskolan Mosaik i Falun ekonomisk förening att fullgöra sina skyldigheter och vidta åtgärder för att avhjälpa bristerna.

Områden utan konstaterade brister

Bedömning och betygssättning

Omständigheter som ligger till grund för bedömningen

Skolinspektionen har ställt frågor om varför nästan varannan elev fått lägre betyg i svenska, engelska och religionskunskap våren 2023 än de fått på det sammantagna betyget på de nationella proven. Lärare uppger i intervjuer följande förklaringar till avvikelserna. Nationella prov är visserligen viktiga och ska beaktas, vilket även skollagstexten betonat, men det ska göras en sammanvägd bedömning och där har det varit en avvikelse. Lärare uppger även som skäl till de lägre betygen att de nationella proven inte testat alla

betygskriterier. Den nya läroplanen med färre betygskriterier var inte heller lätt att sätta sig in i, uppger en lärare. En lärare uppger att eleverna kan ha chansat på uppgifter med kryssvar och fått ett högt resultat. En lärare uppger att det finns elever med hög frånvaro som lyckades bra på det nationella provet, men att de inte gjort alla andra uppgifter i ämnet. Resultatet i de nationella proven kändes inte trovärdigt jämfört med lärarens bedömning av andra uppgifter eleven gjort. Några lärare uppger också att svenska och engelska rymmer fler texttyper än vad som testas på de nationella proven. Avvikelse kan också bero på elevernas mående. En lärare uppger att elevernas betyg i ett ämne låg flera betygssteg under resultatet på nationella provet för ett flertal elever. Hen höjde då elevernas betyg så att betyget visserligen fortfarande var lägre än deras resultat på det nationella provet, men så att avvikelsen var mindre. En lärare uppger att skolan har få elever vilket gör att skillnader mellan resultat på nationella prov och betyg märks tydligare.

En lärare förklarar avvikelsen i ämnet engelska i årskurs 6 med att det sammantagna betyget på det nationella provet räknas ihop på ett sätt som inte går att göra vid betygssättningen. En elev som har betyget F på en del på det nationella provet, kan ändå få ett sammantaget betyg som är godkänt. När en lärare sätter betyg, får läraren däremot inte ge ett godkänt betyg om eleven inte når godkänd nivå för alla betygskriterier. Detta händer flera elever, enligt läraren. Av betygskatalogen från vårterminen 2023 framgår att 3 av 24 elever hade betyget F i engelska. Motsvarande skäl ges i huvudmannens yttrande angående betyget i svenska åk 6, där tre elever gavs betyget F trots ett sammanvägt godkänt resultat på nationella provet.

Rektorn uppger att de måste se över avvikelsen mellan elevernas betyg och resultat från de nationella proven. Rektorn avfärdar lärarnas argument om att eleverna har gissat sig till svaren eller att resultaten på de nationella proven inte kändes trovärdiga. Men om det nationella provet endast testar en texttyp borde det eleven presterar i andra texttyper få betydelse för betyget. Även en elev som har hög frånvaro eller som har inte har visat att hen uppfyllt allt som anges i betygskriterierna är rimliga skäl för att betyget kan avvika från resultatet av det nationella provet. En elev ska inte kunna ha hög frånvaro och ändå få ett högt betyg på grund av ett bra resultat i de nationella proven. Om en elev har hög frånvaro då har eleven inte fått med sig den kunskap eleven ska ha. Rektorn uppger att hon kände till avvikelserna i två ämnen i årskurs 9, men inte avvikelserna i årskurs 6. Rektorn tillägger att flera elevers betyg höjdes efter att de genomfört de nationella proven så att eleverna fick samma betyg som resultatet på det nationella provet. Huvudmannen har i ett yttrande angett att enskilda elever med hänvisning till lärarens övriga bedömningar getts lägre betyg än på det nationella provet.

Av Skolverkets statistik om relationen mellan resultatet på de nationella proven och satta betyg under 2023 på Friskolan Mosaik framgår följande.

I svenska årskurs 9 skrev 19 elever nationella provet och av dem fick 36,8 procent lägre betyg än det sammantagna betyget på det nationella provet.

I det nationella provet i SO-ämnena (religionskunskap) i årskurs 9 fick 36,8 procent av eleverna lägre betyg än det sammantagna betyget på det nationella provet.

I svenska årskurs 6 skrev 22 elever nationella provet och av dem fick 40,9 procent lägre betyg än det sammantagna betyget på nationella provet.

I engelska årskurs 6 fick 54,5 procent av eleverna lägre betyg än det sammantagna betyget på nationella provet.

Av Skolverkets statistik framgår att betygen i motsvarande ämnen även under 2022 var lägre, om än inte i samma grad, än det sammantagna betyget på de nationella proven.

Skolinspektionen har efter tillsynsbesöket begärt in resultaten på nationella prov samt betyg i svenska och engelska årskurs 6 samt svenska och SO årskurs 9 från vårterminen 2024. I svenska årskurs 9 hade 4 procent lägre och 25 procent högre betyg än det sammanlagda provresultatet på nationella proven. I SO (samhällskunskap) årskurs 9 hade 17 procent lägre och 4 procent högre. I engelska årskurs 6 hade 26 procent lägre och 0 procent högre. I svenska årskurs 6 hade 4 procent lägre betyg och 13 procent högre.

Rättslig reglering

Enligt skollagen ska rektorn se till att betyg sätts i enlighet med skollagen och andra författningar (3 kap. 14 § skollagen).

Vid betygssättning i ett ämne som det ges ett nationellt prov i ska elevens resultat på det provet särskilt beaktas. Provresultatet eller resultat på delprov ska dock inte särskilt beaktas om det finns särskilda skäl. (10 kap. 20 a § skollagen)

Det är viktigt att det finns utrymme för en professionell bedömning av elevernas prestationer i det enskilda fallet, vilket innebär att om lärarens övriga underlag för kunskapsbedömning, till exempel från klassrumsobservationer, olika tester och laborationer, sammantaget visar på kunskapsnivåer som avviker från vad som framkommer i provresultatet kan resultatet bli att det betyg som eleven får avviker från provresultatet både uppåt och nedåt. Samtidigt kan en lärare inte bortse från resultatet på ett nationellt prov, som är välkonstruerat och noga utprövat och som utvecklats just för att vara ett stöd vid betygssättningen. Att proven ska ha en särskild betydelse medför en ökad likvärdighet i bedömningen av

elevers kunskaper. Att provet särskilt ska beaktas vid betygssättningen understryker alltså att resultatet på ett nationellt prov normalt sett har en större betydelse än vilket annat enskilt prov eller bedömningsunderlag som helst. (prop. 2017/18:14 sid 25)

Skolinspektionens bedömning

Av utredningen framgår att det fanns en avvikelse mellan betyg och elevernas sammanvägda resultat på de nationella proven våren 2023 i ämnena svenska och religionskunskap i årskurs 9 samt i svenska och engelska i årskurs 6. I dessa ämnen var betygen lägre än resultatet på de nationella proven för mellan 37 och 54 procent av eleverna. För vårterminen 2024 var avvikelsen avsevärt mindre.

Av skollagen framgår att vid betygssättning i ett ämne som det ges ett nationellt prov i, ska elevens resultat på det provet särskilt beaktas.

Lärare vid Friskolan Mosaik har angett ett flertal skäl för att förklara avvikelsen mellan elevernas betyg våren 2023 och resultatet på det nationella provet. Att elever skulle ha chansat på uppgifter med kryssvar i det nationella provet och då fått ett högt resultat är enligt Skolinspektionen inte en godtagbar förklaring till en avvikelse mellan betyg och resultat på det nationella provet. Andra skäl som angetts av lärare kan dock vara godtagbara förklaringar till en avvikelse, såsom att lärare ska göra en sammanvägd bedömning av elevernas kunskapsnivå och bedöma samtliga betygskriterier. För sex elever har lärare angett att de inte kunnat sätta ett godkänt betyg på elever som inte nått godkänd nivå i alla betygskriterier, även om det nationella provet för dessa elever ger ett sammanvägt resultat som är godkänt. Skolinspektionen bedömer att lärarnas förklaring i denna del är godtagbar. Vidare framkommer att avvikelserna mellan resultat på nationella prov och betyg har minskat betydligt vid betygssättningen vårterminen 2024.

Betyg i grundskolan har en direkt koppling till behörighet och urval för vidare utbildning. Det är därför väsentligt att den enskilda skolans betyg är likvärdiga med andra skolors betyg. För att det ska kunna ske ska läraren särskilt beakta elevers resultat på nationella ämnesprov vid betygssättningen. När lärare sätter betyg ska de göra en sammantagen bedömning av elevens kunskaper. Även om resultat från ett nationellt prov har större betydelse än andra enskilda underlag när läraren värderar underlagens relevans kan det betyg som den enskilde eleven får skilja sig från provbetyget. Syftet med lagstiftningen är att öka likvärdigheten i bedömningen, men det är samtidigt viktigt att det finns utrymme för en professionell bedömning.

Av ovan redovisade omständigheter framkommer inte att Friskolan Mosaik i Falun ekonomisk förening brutit mot bestämmelserna när det gäller bedömning och betygssättning. Ärendet ska därför avslutas i denna del.

Beslutet har fattats av utredare Anna Malmenfelt.

Utredare Lars-Henrik Bergström har varit föredragande.